

УЧАСТЬ ГЕРБУРТІВ У ФОРМУВАННІ ТОРГОВО - ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ГАЛИЧИНІ ТА ПОДІЛЛІ В XVI – НА ПОЧАТКУ XVII СТ.

У статті розглянуто процес формування торгово-економічних відносин у Галичині та Поділлі в XVI – на початку XVII ст. Акцентовано увагу на діяльності роду Гербуртів у контексті надання населеним пунктам Галичини та Поділля локаційно-магдебурзьких привілеїв, важливою складовою яких були привілеї на ведення торгів та ярмарків у цей період. Проаналізовано численні джерельні матеріали, що свідчать про участь Гербуртів у формуванні торгово-економічних відносин та їх роль у тогочасному господарському житті Галичини та Поділля XVI – початку XVII ст.

Ключові слова: локаційно-магдебурзький привілей, торги, ярмарки, цехи.

Tsebenko O.

PARTICIPATION OF HERBURTS IN FORMING OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS ON GALICIA AND PODILYA IN XVI – BEGINNING OF XVII CENTURIES

In the article is considered the process of trade and economic forming of Halychyna and Podilya in XVI - beginning of XVII centuries. The attention is payed to the Herburts's genus activity in the context of giving to settlements of Halychyna and Podilya of Magdeburg location privileges. The important component of which was privileges on trade and fairs conduct in this period. Numerous historical materials was analyzed, which indicating about participating of Herburts in forming of trade and economic relation and their role in business life of Halychyna and Podilya in XVI- beginning of XVII centuries.

Keywords: Magdeburg location privileges, trade, fairs.

1. Вступ

Актуальність дослідження даної теми полягає в тому, що протягом двохсотп'ятдесятирічного періоду проживання на землях Галичини та Поділля рід Гербуртів зробив значний вклад у господарський розвиток нашого краю, зокрема у формування торгово-економічних відносин на теренах українських земель Речі Посполитої.

2. Аналіз основних літературних джерел

У процесі дослідження даної проблематики було проаналізовано джерельні історичні матеріали, і встановлено, що вітчизняні дослідники не приділяли належної

уваги дослідженню діяльності Гербуртів у сфері формування торгово-економічних відносин у Галичині та Поділлі в XVI – на початку XVII ст.

Серед численних польських дослідників діяльності роду Гербуртів на теренах Галичини та Поділля лише О. Лашинська в своїй праці “Рід Гербуртів в середні віки” приділила увагу досліджуваному нами питанню. Але її наукові роздуми стосуються лише питання надання Гербуртам королівських локаційно-магдебурзьких привілеїв, важливою складовою яких був дозвіл на проведення торгів та ярмарків. Слід також зазначити, що дослідження О. Лашинської охоплюють період XV – середини XVI ст.

Деяку інформацію з даного питання можна почерпнути в науковому виданні „Географічний словник Польського королівства і інших слов’янських країв”. Необхідно відзначити, що згадана література лише частково розкриває суть теми ролі Гербуртів у становленні торгово-економічних відносин у XVI – на початку XVII ст. на теренах Галичини, тому вона потребує більш ґрунтовного дослідження.

3. Теоретичний коментар

Істотний вплив на формування торгово-економічних відносин у Галичині та Поділлі справило зростання попиту на товари повсякденного вжитку. В кінцевій фазі середньовіччя збільшення купівельної спроможності міщанства та селянства на тлі зменшення прибутків шляхти, та поява значної грошової маси в обігу, а отже щоразу зростаюча купівельна спроможність населення сприяли зростанню та розвиткові торгівлі на Україні. Більше того, збільшення обсягів товаропотоків між окремими українськими містами сприяло формуванню розгалуженню торговельної мережі. З огляду на специфіку господарського розвитку окремих українських земель відбулася диференціація міської торгівлі. Також значний вплив на розвиток торгово-економічних відносин справили процеси формування мережі торгових шляхів. Важливу роль в обміні, купівлі та продажі товарів відігравали торги. Якихось привілеїв на проведення торгів у часи Київської Русі не було. Ситуація дещо змінилася в литовсько-польську добу. Дозвіл на проведення торгу видавав король. Подекуди такий дозвіл був складовою локаційного чи локаційно-магдебурзького привілею.

Основна частина локаційного привілею стосувалася забезпечення функціонування основних галузей міської економії, надання містам права на проведення торгів і ярмарків, які були основними джерелами підвищення їх соціально-економічного статусу.

В Україні XIV-XVII ст. цехи відігравали важливу роль в економічному та соціальному житті міст. Міська влада громад, які функціонували на магдебурзькому праві, санкціонувала статuti або правила для цехових організацій. Цехи виконували важливі функції в міській економіці, встановлювали монополію на торгівлю у відповідній ділянці виробництва, стабільні ціни на свої товари й послуги. Перші юридично санкціоновані цехи виникли у XIV ст. в західноукраїнських містах у зв’язку з поширенням магдебурзького права.

Важливим фактором життя Галичини та Поділля в XV-XVII ст. була торгівля. Внутрішня торгівля розгорталася на торгах і ярмарках. Торги відбувалися раз або двічі на тиждень у кожному містечку. На торгах здійснювався обмін між селом, що доставляло землеробські продукти, та містом, що продавало свої ремісничі вироби. Ярмарки організовувалися на рік двічі, тричі або частіше, тривали два-три тижні, або й місяць, і на них з’їздилися купці з різних міст та країн зі своїм крамом. Деякі ярмарки спеціалізувалися на окремих продуктах – збіжжі, худобі, шкірі тощо. Особливого значення набули ярмарки у Львові, Кам’янці та Поділлі. Їх не раз відвідували купці з далеких країн: Німеччини, Балканських земель, Туреччини.

Слід відзначити, що з питання розвитку торгівлі у володіннях Гербуртів архіви зберегли для нас достатньо матеріалів. Так, 14.10.1400 р. згадується містечко Фельштин (тепер с. Скелівка Старосамбірського району), власність вдови після Герборда Павча та її сина Миколи. Король Владислав Ягайло дозволяє встановити в цьому містечку щотижневий торг у вівторок [5, IV.359]. Спадковою власністю Миколи Гербурта (1485-1537) було подільське містечко Кудринці (Борщівський район), в якому за згодою короля в 1518 р. встановлено два річні ярмарки і щотижневий торг [5, IV.2679]. Северин Гербурт (1453-1497) добився у короля Казимира Ягеллончика організації у Фельштині ярмарку на Зелені Свята і торгу у вівторок [5, I.1905]. Спадкове село Якуба Гербурта (1460-1498) Княгиничі (Рогатинський район) у 1483 р. було переведене з польського на магдебурзьке право [5, I.1602]. В містечку відбувалися 9 ярмарків і щотижневі торги в понеділок.

Петро Гербурт (1485-1532) одержує у 1509 р. дозвіл на заснування містечка в спадковому селі Підгороддя (Рогатинський район) [5, IV.893]. У „Старожитній Польщі” читаємо: „Підтверджуючи заснування міста, Сигізмунд Август 1566 р. обдаровує місто магдебурзьким правом, запроваджує торг у четвер, ярмарки на Зелені Свята і св. Бартоломея” [7, I.705].

За життя Яна Гербурта (1533-1550) село Кукезів (Кам’янка-Бузький район) стало містом на магдебурзькому праві, ярмарки проводилися два рази на рік, а також щотижневі торги [5, IV.19062].

„Старожитна Польща” описує зміст акту заснування містечка Підкамінь (Рогатинський район): „Сигізмунд Старий привілеєм 1515 р. дозволяє, щоб Фридерик Гербурт при своєму замку Підкамінь, який виставлено з мурів і цегли, заклав місто. Поселення король обдаровує німецьким правом. Встановлює торг в четвер, ярмарки на Зелені свята і Воздвиження Чесного Хреста” [6, VIII.406].

Згідно з люстрацією 1565 р. містечко Рудник (тепер Перемишльський повіт, Польща) перебувало у власності бельського каштеляна Яна Гербурта [3, IX.439]. Містечко на лівому березі Сяну було давнім торговим поселенням, мало 2 амбари на 12 000 корців збіжжя, яке сплавляли до Гданська. Торги тут розгорталися в четвер. Місто дозволив заснувати Сигізмунд Август. У 1552 р. за сприяння Яна Гербурта воно отримало магдебурзьке право, а торги відбувалися по суботах, ярмарки на день св. Агнешки та св. Матеуша. В подальшому король підтвердив свій привілей в 1557 р. [6, IX.933].

Привілей, наданий у Кракові 13 жовтня 1550 р. Сигізмондом Августом за клопотання перемишльського підкоморія Станіслава Гербурта (з 1546 р.), перемишльських каштелянів Миколи Гербурта Віднівського (з 1535 р.) та Миколи Гербурта (з 1550 р.), надавав перемишльським міщанам дозвіл на вільну торгівлю у межах королівства і звільняв їх від усіх податків, сплачуваних від товарів, окрім прикордонного мита [6, IX.162].

В містечку Купин над річкою Смотрич у період, коли воно залишалося у власності Миколая та Яна Гербуртів, відбувалося до 38 ярмарків, існувало 38 магазинів із різним товаром [6, IV.886].

Повітове місто Ліско на правому березі Сяну, власність Петра Кміти та Барбари з Гербуртів Кміти, різні міські витрати перекривало за рахунок торгових оплат і збирання податків. Ярмарки, особливо з продажу худоби, відбувалися 3 лютого і в понеділок після Великодня, а щотижневі торги – в четвер. Король Сигізмунд Август у 1550 р. надав місту два привілеї, в одному підтвердив два ярмарки і додав третій на свято Очищення Божої Матері, в другому дозволив міщанам торгувати різними

товарами, одночасно звільняючи їх від різного цла, греблевого, мостового і торгового, за винятком прикордонного мита [6, V.313].

Місто Мостиська особливого торгово-економічного розквіту зазнало завдяки Яну та Яну Щасному Гербуртам. Король Владислав Ягайло, піднімаючи Мостиська до рангу міста, надав йому магдебурзьке право. Первісний привілей був знищений, а відновив його тільки Сигізмунд Старий у 1537 р. Місцева торгівля обмежувалася торгами та ярмарками, на які звичайно привозили худобу, свині, полотна, кожухи, прядиво, мед, віск, збіжжя і сіль. Особливо славними були місцеві ярмарки на коней. Торги відбувалися у вівторок і п'ятницю, ярмарки – 25 лютого, 24 червня (на коней), 10 серпня і 2 листопада (на коней). В Мостиськах вирощували багато овочів, які вивозили навіть до Львова [6, VI,694]. В містечку Лотовиська Ліського повіту (Польща) завдяки старанням Петра та Барбари Кмітів, а згодом Станіслава Гербурта відбувалися славні ярмарки на воли дванадцять разів на рік, і щотижневі торги в четвер [6, V,491].

Сигізмунд Август, винагороджуючи вірність і корисні заслуги Станіслава Гербурта, львівського каштеляна, керівника солеваріння Галицької Русі, дозволяє йому в 1566 р. перетворити село Доброміль на місто, надає йому магдебурзьке право, встановлює щотижневий торг і два річні ярмарки [3, IX.452].

В місті Дунаївці (тепер Хмельницька обл.) працювали декілька гуртових магазинів, які торгували з Москвою, Києвом, Варшавою. У 1592 р. на прохання Єлизавети Ланцкоронської з Гербуртів король Сигізмунд III дозволив перетворити село на місто. Цей же король обдарував Дунаївці магдебурзьким правом і встановив торги в четвер та ярмарки на день Івана Хрестителя і Всіх Святих [6, II.225].

У містечку Фельштин (тепер м. Гвардійське Хмельницької обл.) окрім недільних торгів, щодва тижні організовувались 3-річні ярмарки, 21 січня на св. Агнешки, на Рахмана, три тижні після Великої Ночі та на Зелені Свята. Ярмарки були дуже жвавіми. Близькість кордону притягувала сюди купців із Галичини і сусідніх околиць для купівлі збіжжя, коней, яких привозили навіть з далеких московських земель, волів з Бессарабії та України. Фельштин, як свідчить привілей Стефана Баторія, виданий у Любліні 23 серпня 1584 р., заклав галицький підкоморій Микола Гербурт. Цей же король надав місту магдебурзьке право, дозволив ярмарки на день Трьох Королів, на Святу Трійцю, торги кожного понеділка і звільнив їх від податків [6, II.381].

Містечко Фельштин (тепер с. Скелівка Старосамбірського р-ну) отримало від короля Казимира Ягеллончика в 1488 р. привілей на ярмарок на Зелені Свята і торг у вівторок. Привілей з 1507 р. на ярмарок в день св. Луки надав Сигізмунд Старий [6, II.382].

У містечку Городок (тепер Хмельницька обл.), окрім торгів щодва тижні, відбувалося шість ярмарків, найбільший на день св. Антонія. Містечко з 1530 р. перебувало у власності Миколи Гербурта [4, XVIII.164].

В 1551 р. король Сигізмунд Август надає Самбору привілей на ярмарок в день Очищення Найсвятішої Діви Марії, привілей щодо внутрішнього устрою міста з 1568 р., одержаний відповідно до старань самбірського старости Станіслава Гербурта [6, X.230]. В 1498 р. турки і татари практично знищили місто, і в 1499 р. король Ян Ольбрахт звільнив Самбір на десять років від сплати податків. В 1524 р. Сигізмунд Старий надає привілей на збирання мита від возів, й ці кошти призначає на зведення укріплень міста. У 1532 р. цей же король звільнив передміщан і міщан від податків на військові потреби, а також від інших робіт і податків, щоб завершити укріплення. На цілі будівництва мурованої фортеці та її утримання король Сигізмунд Август в

1559 р. уступив місту оплату, що раніше надходила до королівського скарбу від пекарів, різників, із лазні. В 1562 р. король дозволяє погорільцям не вносити оплати протягом 8 років. Тим самим привілеєм король звільняє всіх мешканців від надання підвод на 4 роки, від мита на 3 роки і від «чопового» на 1 рік. В 1569 р. Сигізмунд Август звільняє від мита всіх мешканців Самбора, дозволяє їм пересуватися по країні з товарами і речами, а також з худобою, продавати, купувати, обмінювати товар без перешкод [6, X.227-246]. Як відомо, самбірськими військими в згаданий період були Микола [4, XVIII.254], Ян [2, IV.10397] і Андрій Гербурт [5, III.933] і згідно зі своїми службовими обов'язками доклали відповідних зусиль до надання королівських привілеїв зі зміцнення укріплень міста. Самбірський староста Станіслав Гербурт також відіграв свою важливу роль у процвітанні Самбора. Місту Нові Стрілища (тепер Жидачівський район), що перебувало у власності Станіслава Гербурта, в 1513 р. було надано привілей на ярмарок і щотижневі торги, а в 1523 р. на будівництво мосту [6, V.369].

Привілейовані міста мали так зване право складу (організація і регламентація торгівлі). На склад надавалися окремі види товару: волоські вина, сіль, мед. Право складу вимагало, щоб іноземні купці зупинялися у т.зв. «складових» містах, торгували там протягом визначеного часу – від кількох днів до кількох тижнів, збуваючи товари, що підлягали складу, не приїзджим купцям, а місцевим жителям, як правило, оптом. Право складу служило фіскальним цілям, сприяючи стягненню торгових податків [1, VIII.479]. У 1647 р. у Добромилі встановлено склад угорських вин [6, II.73], а в 1641 р. такий же привілей отримало місто Фельштин (тепер с. Скелівка Старосамбірського р-ну) [6, II.381]. Так зване право складу, окрім прикордонних міст, у володіннях Гербуртів не було поширене.

Як міста, так і шляхта у своїх володіннях накладали на купців різні мита та оплати. Зокрема, Микола Гербурт (1485-1537), який володів селами Дідилів і Убині (тепер Кам'янка-Бузький район Львівської обл.), в обох цих селах в 1531 р. встановив мостовий збір на річці Димній [5, IV.15954]. Микола разом із братами Андрієм і Яном домігся відновлення в Брухналі (тепер Яворівський район Львівської обл.) греблевого збору [5, IV.9311]. В 1530 р. за порадою короля Микола Гербурт встановив мито в Городку-Бердихові (тепер Хмельницька обл.) [5, IV.15810].

Петро Гербурт Віднівський утримував село Збоїська (тепер в межах міста Львова) [4, XVIII.155], де за королівською згодою встановив 1506 р. високі податки [5, III.2650], через що мав конфлікт з львівськими райцями [5, IV.887]. Так, 9 квітня 1523 р. у Кракові король Сигізмунд Старий розглянув суперечку між Петром Гербуртом Віднівським та львівським магістратом. Король наказав Петру Гербурту, щоби той відкрив для селян, котрі їхали зі Збоїськ до Львова дорогу й не стягував з них дорожний збір [6, XIV.523].

В 1554 р. король Сигізмунд Август звільнив Миколу Гербурта Віднівського від оскарження, внесеного каменецьким міщанином про збирання мита у селі Миклашів (тепер Пустомитівський район Львівської обл.) [6, VI.396].

У 1570 р. король наказує Янові Гербурту з Фельштина, щоб не відмовлявся від десятини в Мостиськах [6, VI.695]. В 1550 р. міщани Мостиськ були звільнені від сплати мита: мостового, греблевого і торгового у цілій державі, окрім прикордонного збору. В 1578 р. Стефан Баторій закликає Катерину Дрогойовську, вдову по Яну Гербурту, власницю Мостиськ, не утискати підданих роботою і підвищенням ланового збору [6, VI.698].

На початку XVI ст. с. Нижанковичі (тепер Старосамбірський район Львівської обл.) стараннями Петра Гербурта були звільнені від усіх чиншів, надання підвод,

парадних і військових возів, в 1502 р. від поборів на 10 років, від королівського збору на 5 років, в 1527 р. від усіх податків на 9 років, від «чопового» на рік та від надання підвод на 3 роки [6, VII.168].

Сигізмунд Август 1551 р. звільняє м. Фельштин (с. Скелівка Старосамбірського р-ну) від сплати мита, греблевого, мостового і торгового в цілій державі, що платилися до королівського скарбу. В 1553 р. Сигізмунд Август видав указ, який пояснював, що звільнення від мита, надані попередніми привілеями, відносяться також до волів [6, II.382].

Віддавна у гірничій промисловості чільне місце займала сіль, яку видобували на Карпатському Підгір'ї. Соляна промисловість у Галичині розвинулася під впливом німців, які запровадили покращені знаряддя праці. Торгівлю сіллю здійснювали чумаки. За свідченням архівних матеріалів, варіння солі у маєтках Гербуртів на теренах Галичини здійснювалося в селах Станіла і Колпець Дрогобицького району, у селі Тарнава Нижня і Верхня Ліського повіту (тепер Польща). У селі Тарнава (Старосамбірський р-н) власником солеварні був Станіслав Гербурт [3, IX.451]. В 1580 р. король Стефан Баторій заборонив Станіславу Гербурту з Фельштина, львівському каштелянові, самбірському і дрогибицькому старості, провідникові соляних рудників перешкоджати Віктору Ковальському, фундаторові солтиства в селі Нагуєвичі, в збиранні належних йому данин.

В селі Ляцко (с. Солянуватка, Старосамбірський р-н) велося варіння солі, річне виробництво якої становило 20 384 центнери. Сіль вивозили до Яворова і Мало-польщі.

Розглядаючи питання солеваріння в Галичині, не можна оминати увагою Станіслава Гербурта. Був надзвичайно заможною людиною. Отримав королівський привілей на право викупу від власників всіх солтиств, вийтівств, попівств, млинів, корчм і копалень залізної руди, за винятком тих, якими володів. 15.06.1578 р. зумів добитися зневаження привілею м. Долини на виключну поставку солі для белзького і волинського воєводства і 3.01.1580 р. отримав для себе право розвезення солі по всій державі [3, IX.453].

Розвиток промисловості деякою мірою залежав від експорту за кордон. Особливо це стосувалося деревообробної промисловості, адже Західна Європа потребувала великої кількості обробленої деревини і шляхта у своєму господарстві йшла їй назустріч. У XV-XVII ст. було вирубано всі пущі над Бугом та іншими річками. Цим займалися підприємці, звані будниками, зорганізовані в артілі. Вони вирубували дерево й обробляли його на балки, дошки і клепки. В XV ст. при водяних млинах з'явилися перші деревообробні майстерні – тартаки. У лісах працювали цілі села теслярів, гонтарів, бондарів, колодіїв, смолярів, дьогтярів. Дерево, не придатне на матеріал, випалювали, а потім висилали великими транспортами на Захід як поташ, в основному до майстерень із виготовлення полотна.

Розглянемо розвиток деревообробної промисловості у володіннях Гербуртів. Слід відзначити, що в їх маєтках лісові території займали значні площі, тому обробці деревини у діяльності Гербуртів відводилося важливе місце. У володіннях Гербуртів тартаки були розміщені в селі Тарнава Нижня (Турківський район), Новому Селі (Ніжанський повіт, Польща), Гошани (тепер с. Градівка, Городоцький р-н) та селі Вишньова (Ясельський повіт, Польща). Архівні матеріали повідомляють, що в селі Велика Сушиця (Старосамбірський р-н) у північній стороні був водяний тартак, який продукував 560 м дошок і брусів [6]. В селі Квашенина (тепер Бескидський повіт, Польща) згідно з твердженнями Сірчинського знаходився водяний тартак із однією звичайною пилою. Тартак переробляв у рік 200 м³ деревини, а продукував 124 м³

брусів [6]. У селі Підбуж (Дрогобицький район) на початках розміщувався водяний тартак, який переробляв в рік 180 м³ деревини, а продукував 115 м³ дощок, лат і ригелів.

Аналізуючи вищенаведені матеріали, бачимо, що тартаки у володіннях Гербуртів розташовувалися у карпатських регіонах Галичини, які були забезпечені деревиною й енергією гірських рік. Зважаючи на низьку продуктивність тартаків, можна припустити, що дерев'яні вироби виготовлялися тільки для власних потреб родини.

Важливим елементом при веденні торговельних відносин як між містами Речі Посполитої, так і на міждержавному рівні були різноманітні напої, які також виготовляли в маєтках магнатського роду Гербуртів у Галичині та Поділлі. З напоїв, окрім давнього меду, під впливом німецьких колоністів, розвинулося виробництво пива. В XV ст. вперше почали виробляти вино і горілку. В місті Галич у 1405 р. король Владислав Ягайло дозволив міщанам будувати броварні. Ян Гербурт (1533-1550) у 1548 р. тримав у Галичі броварню [5, V.98]. Пиво з Перемишля вже в другій половині XVI ст. було таке славне, що навіть Львів його закуповував, дохід із чого надходив у міську казну і становив 1571 р. 180 злотих [6, IX.152].

Привілеєм, наданим у Кракові 16 березня 1525 р., король Сигізмунд Старий дозволив Львову збирати оплату від завезеного до міста пива, лікерів та інших напоїв. 1 січня 1532 р. король надав місту право накладання міського податку в розмірі 3,5 гривні від кожного варіння пива, який мав служити для утримання водогонів [6, IX.154].

Про торговельні відносини у місті Самборі інформує інвентаризація з 1568 р.: „Місто мало б великий інтерес з торгової сторони в зв'язку з близькістю Угорщини, якби люди були зацікавлені до цього. Зараз більша частина людей займаються варінням пива і мають броварні в своїх домах з великою небезпекою для міста” [6, X.233].

Згідно з ухвалою сейму 1580 р. через Самбір проходило перевезення угорських вин, у місті на складах розташовувалися підвали для його зберігання. В 1568 р. король Сигізмунд Август надав місту привілей на мито від виготовлення вина [6, X.237].

В архівних матеріалах подана цікава інформація: Станіслав Гербурт, самбірський і дрогибицький староста, 11.11.1568 р. вирішив, що доходи від гоніння горілки у с. Стара Сіль (Старосамбірський район) повинні спрямовуватися на реставрацію парафії в цьому селі [3, IX.452].

Шкіряним промислом займалися гарбарі, кушнірі, шевці, сидельники, поясники, рукавичники і шаповали. Просте сукно, одіяла й упряж виготовляли підкарпатські скотарські оселі. В маєтках Гербуртів шкіряне виробництво було розташоване в місті Дунаївці (тепер Хмельницька область), у селі Гучок на околиці Добромиля. Виготовленням сукна займалося населення в місті Дунаївці, в Новому Яричеві (Кам'яно-Бузький район), в містечку Нижанковичі (Старосамбірський район), у місті Скала Подільська (Тернопільська область).

Місто Мостиська славилася місцевими ткачами, звідси походили найкращі полотна, які йшли навіть за кордон. Звичайно, були в Мостиськах кілька ткачів, що виробляли грубе полотно, мотузкарі (11 осіб), кушнірі (8 осіб), кравці (25 осіб), шевці (30 осіб), виготовлювачі шкіри (4 особи), сідлярі (4 особи) [6, VI.695].

В столичному місті Галичини Львові з привілеїв можна згадати: статут для цеху полотнярів, наданий львівськими райцями в 1459 р. і підтверджений у 1469 р.; підтвердження статуту кушнірського цеху з 1430 р.; привілей кравецького цеху з 1431 р. У Львові існувало виробництво сукна, яке вивозили за кордон [6, V.525].

Збереглися безпосередні архівні матеріали, які свідчать про діяльність Гербуртів у місті Львові. Микола Гербурт Віднівський, як львівський староста, мав затяжні конфлікти з міщанами, цехами і міськими урядниками. У цих суперечках король виносив вирок дворазово: 4.04.1538 р. і зрештою остаточно 2.07.1541 р., визнавши для старости тільки право вибору бургомистра з шести урядових райців. Такий вирок не усунув суперечок між Гербуртом і міською владою та цехами. Тягнулися вони аж до 1563 р. і місто вийшло з них переможцем [3, IX.446]. Микола Гербурт (1524-1593) як львівський староста також потрапляв мав конфлікти з міщанами в питанні цехових прав, оплати з млинів, складу солі і т.д. [3, IX.448]. Ян Щасний Гербурт у 1600 р. одержав королівський мандат на доходи з львівського староства [3, IX.441].

Достатньо цікава історія діяльності цехів у місті Самбір. З листа, адресованого до самбірських райців королевою Боною 16.05.1553 р., дізнаємося, що русинам в місті не дозволяли ані купувати будинки, ані трудитися ремісниками. Сигізмунд Август у 1553 р. дозволяє мешканцям грецької релігії за згодою королеви Бони викуповувати різні ремесла після отримання свідоцтв від цехмайстрів. В Самборі існували такі цехи: бондарський, мулярський, пекарський, ковальський, слюсарський і об'єднаний, до якого входили стельмахи, колісники, столярі, токарі, гончарі й гребінники. Управління цехами та їхні звичаї виявлялися такими ж, як і в інших містах. Кожний цех мав свої артикули і привілеї, був зобов'язаний обороняти місто. Цехи брали участь у виборах райців і лавників, не мали тільки права ухвалювати міські рішення. Шевський цех отримує артикули Львівського цеху, підтверджені в 1542 р. Сигізмундом Старим, привілей Сигізмунда Августа з 1563 р., підтверджений Стефаном Баторієм в 1578 р. У скрині різничого цеху містився привілей Сигізмунда Августа з 1566 р. Ткацький цех, мабуть, один із найдавніших і найбільших з усіх цехів, не зберіг жодного привілею. В інвентаризації з 1568 р. є згадка, що пекарі платили кожного кварталу по 3 гроші. В XVI ст. староство збирало торгове мито з м'яса, горщиків і риби. Приховування продажу передбачало штраф. Архівні матеріали не фіксують конфліктів між самбірським старостою Станіславом Гербуртом та міськими райцями і цехами, як у Львові. Надзвичайно багата людина, Гербурт, напевно, більше дбав про інтереси та процвітання міста Самбора, ніж про зростання власних статків [6, X.260].

4. Висновки

Поданий матеріал, безперечно, свідчить про важливу роль представників роду у формуванні торгово-економічних відносин у Галичині та Поділлі в XVI – на початку XVII ст. Низка населених пунктів завдяки старанням Гербуртів одержали локаційні привілеї, значна кількість яких стосувалася надання містам права на проведення торгів і ярмарків. Важливою складовою локаційних привілеїв було звільнення населених пунктів від сплати мита, податків. Успіхом представників роду Гербуртів можна вважати переведення міст на магдебурзьке право, що сприяло їх економічному зростанню. Займаючи титуловані посади в ієрархії Речі Посполитої, вони мали значний вплив на господарське життя міст Львова, Перемишля, Самбора, Любачева, в тому числі і цехів. Господарська діяльність роду Гербуртів на теренах Галичини та Поділля в XVI – на початку XVII ст. різноманітна і вимагає подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- ¹ Енциклопедія історії України: У 10 т. Редкол: В. А. Смолій та ін. – К.: Наук. думка, 2005-2013.– 2011. – Т. 8. – 520 с.
- ² Akta grodzkie i zemskie z czasow Rzeczy Pospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardynskiego we Lwowie I-XIX. – Lwow, 1808-1906. – IV.
- ³ Hawelka A. Polski Słownik Biograficzny. – Warszawa – Wrocław – Kraków, 1961. – IX/3. – 1250 s.
- ⁴ Jabłoński A. Polska XVI w. pod względem geograficzno-statyst. t. VI cz. I-II. Ziemie ruskie. Rus Czerwona. – Warszawa, 1902-1903 (Zrodla Dziejowe XVIII, cz. I-II). – XVIII. – 1450 s.
- ⁵ Matricularum regni Poloniae Summaria. Wyd. T. Wierzbowski I-V. – Warszawa, 1905-1919. – I. – 1560 s.; III. – 1840 s.; IV. – 1615 s.; V. – 1530 s.
- ⁶ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich I-XV. – Warszawa, 1880-1902. – II. – 1370 s.; IV. – 1370 s.; V. – 1370 s.; VI. – 1275 s.; VII. – 1275 s.; VIII. – 1275 s.; IX. – 1275 s.; X. – 1275 s.; XIV. – 1175 s.
- ⁷ Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym. Wyd. Balinski M. i Lipinski T. I-III. – Warszawa, 1843-1846. – I. – 945 s.